

Министерство образования Республики Беларусь

Учреждение образования
«Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка»

Учебно-методическое объединение по педагогическому образованию

**СБОРНИК
учебных программ
для высших учебных заведений
по географическим дисциплинам
для специальностей:**

1-02 01 02 «История. Дополнительная специальность»
(1-02 01 02-01 «История. География»)
1-02 04 02 «География»
1-02 04 05 «География. Дополнительная специальность»

Выпуск 2

Минск 2011

УДК 911(075.8)
ББК 26.8я73
С232

Агульная эканамічная і сацыяльная географія. Зацверджана 03.01.2011 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.354/тып.

Складальнікі: старшыя выкладчыкі кафедры эканамічнай географіі і аховы прыроды БДПУ *М.Л. Страха, З.М. Шуканава*

Рэцэнзенты: кафедра сацыяльна-эканамічнай географіі і турызму БрДУ імя А.С. Пушкіна; дацэнт кафедры эканамічнай географіі Беларусі і дзяржаў Садружнасці БДУ *Г.С. Смалкоў*

Методыка географічных даследаванняў. Зацверджана 20.09.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.310/тып.

Складальнікі: кандыдат географічных навук, дацэнт кафедры эканамічнай географіі і аховы прыроды БДПУ *В.М. Саснойскі*; выкладчык кафедры фізічнай географіі БДПУ *Д.А. Пацькайлік*

Рэцэнзенты: кафедра географічнай экалогіі БДУ; кандыдат географічных навук, дацэнт кафедры эканамічнай географіі замежных краін БДУ *Т.А. Федарцова*; кандыдат географічных навук, дацэнт кафедры фізічнай географіі БрДУ імя А.С. Пушкіна *А.У. Грыбко*

Географія населенні. Утверджана 11.11.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.337/тып.

Составитель: кандидат географических наук, доцент кафедры экономической географии и охраны природы БГПУ *Н.Г. Белковская*

Рецензенты: кафедра географии ВГУ им. П.М. Машерова; доктор географических наук, профессор кафедры экономической географии зарубежных стран ВГУ *Е.А. Антипова*

Основы экономики и технологии ведущих отраслей хозяйства. Утверждена 20.09.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А. 325/тып.

Составители: преподаватель кафедры экономической географии и охраны природы БГПУ *Н.Л. Борисова*; старший преподаватель кафедры экономической географии и охраны природы БГПУ *Н.Л. Стреха*

Рецензенты: кафедра социально-экономической географии и туризма БрГУ им. А.С. Пушкина; кандидат географических наук, доцент кафедры экономической географии Беларуси и государств Содружества БГУ *Г.С. Смалкоў*

Методика геоэкологических исследований. Утверждена 11.11.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.329/тып.

Составитель: доктор геолого-минералогических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической географии и охраны природы БГПУ *М.Г. Ясавеев*

Рецензенты: кафедра общего земледелия БГУ; доктор географических наук, доцент, заместитель директора по научной работе Института проблем использования природных ресурсов и экологии НАН Беларуси *В.С. Хомич*

Экология урбанизированных территорий. Утверждена 20.09.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.317/тып.

Составитель: доктор геолого-минералогических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической географии и охраны природы БГПУ *М.Г. Ясавеев*

Рецензенты: кафедра общего земледелия БГУ; доктор географических наук, доцент, заместитель директора по научной работе Института проблем использования природных ресурсов и экологии НАН Беларуси *В.С. Хомич*

Экологический мониторинг и экспертиза. Утверждена 20.09.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.314/тып.

Составитель: доктор геолого-минералогических наук, профессор, заведующий кафедрой экономической географии и охраны природы БГПУ *М.Г. Ясавеев*

Рецензенты: кафедра общего земледелия БГУ; доктор географических наук, доцент, заместитель директора по научной работе Института проблем использования природных ресурсов и экологии НАН Беларуси *В.С. Хомич*

История внеклассной и внешкольной краеведческой работы. Утверждена 11.11.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.339/тып.

Составитель: старший преподаватель кафедры экономической географии и охраны природы БГПУ *В.В. Пугач*

Рецензенты: кафедра физической географии материков и океанов и методики преподавания географии БГУ; кандидат исторических наук, доцент, проректор по учебно-методической работе Государственного учреждения образования «Минский городской институт развития образования» *С.П. Стрелковский*

Природоохранное образование в школе. Утверждена 20.09.2010 г. Рэгістрацыйны № ТД-А.318/тып.

Составители: кандидат биологических наук, доцент, заведующий кафедрой ботаники и основ сельского хозяйства БГПУ *Н.Д. Лисов*; старший преподаватель кафедры экономической географии и охраны природы БГПУ *В.В. Пугач*

Рецензенты: кафедра физической географии материков и океанов и методики преподавания географии БГУ; кандидат исторических наук, доцент, проректор по учебно-методической работе Государственного учреждения образования «Минский городской институт развития образования» *С.П. Стрелковский*

Рекомендованы к утверждению в качестве типовых: кафедрой экономической географии и охраны природы БГПУ (протоколы: № 5 от 06.01.2010 г.; № 6 от 12.02.2010 г.);

Научно-методическим советом учреждения образования «Белорусский государственный педагогический университет имени Максима Танка (протокол № 4 от 03.03.2010 г.);

Научно-методическим советом по естественнонаучному образованию Учебно-методического объединения по педагогическому образованию (протокол № 2 от 25.03.2010 г.)

Ответственный за выпуск *Н.Л. Стреха*

УДК 911(075.8)
ББК 26.8я73

© БГПУ, 2011

АГУЛЬНАЯ ЭКАНАМІЧНАЯ І САЦЫЯЛЬНАЯ ГЕАГРАФІЯ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Дысцыпліна «Агульная эканамічная і сацыяльная геаграфія» прадугледжана адукацыйным стандартам і тыповым вучэбным планам падрыхтоўкі студэнтаў па спецыяльнасцях 1-02 01 02 «Гісторыя, Дадатковая спецыяльнасць» (1-02 01 02-01 «Гісторыя, Геаграфія»), 1-02 04 02 «Геаграфія», 1-02 04 05 «Геаграфія, Дадатковая спецыяльнасць» і адносіцца да цыкла агульнапрафесійных і спецыяльных дысцыплін (спецыяльныя дысцыпліны).

Мэтаў вывучэння дысцыпліны «Агульная эканамічная і сацыяльная геаграфія» з'яўляюцца набыццё студэнтамі ведаў аб эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі як навукі, гісторыка-геаграфічных асаблівасцях тэрытарыяльнай арганізацыі грамадства, сучаснай палітычнай карце свету і суветнай гаспадарцы, а таксама асаблівасцях размяшчэння насельніцтва, прыродных рэсурсаў і асобных галін гаспадарчай дзейнасці людзей.

Да асноўных **задач** дысцыпліны адносіцца вывучэнне аб'екта і прадмета эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі; гісторыі фарміравання суветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету; асаблівасцей сучаснай палітычнай карты свету; галоўных рыс размяшчэння насельніцтва, прыродных рэсурсаў, суветнай гаспадаркі і асобных яе галін на сучасным этапе развіцця грамадства.

Дысцыпліна «Агульная эканамічная і сацыяльная геаграфія» лагічна звязана з іншымі дысцыплінамі вучэбнага плана спецыяльнасцей 1-02 01 02 «Гісторыя, Дадатковая спецыяльнасць» (1-02 01 02-01 «Гісторыя, Геаграфія»), 1-02 04 02 «Геаграфія», 1-02 04 05 «Геаграфія, Дадатковая спецыяльнасць». Яна грунтуецца на ведах, атрыманых студэнтамі пры вывучэнні такіх дысцыплін, як «Уводзіны ў геаграфію», «Геаграфія насельніцтва», «Асновы эканомікі і тэхналогіі вядучых галін гаспадаркі», «Метадыка геаграфічных даследаванняў». У сваю чаргу, ведаў, атрыманых пры вывучэнні дысцыпліны «Агульная эканамічная і сацыяльная геаграфія», неабходны студэнтам для вывучэння такіх дысцыплін вучэбнага плана, як «Эканамічная і сацыяльная геаграфія Беларусі», «Эканамічная і сацыяльная геаграфія замежных краін».

У выніку вывучэння дысцыпліны выпускнік павінен

ведаць:

- сучасную палітычную карту свету і асноўныя этапы яе фарміравання;
- дэмаграфічную сітуацыю і дэмаграфічныя працэсы ў свеце;
- сучасную галіновую і прасторавую структуру суветнай гаспадаркі;
- міжнародныя эканамічныя сувязі і іх вяды, інтэграцыйныя працэсы ў сучасным свеце;

умець:

- выкарыстоўваць асноўныя статыстычныя паказчыкі для характарыстыкі насельніцтва свету і вядучых галін суветнай гаспадаркі;

- вызначаць асноўныя фактары размяшчэння насельніцтва і прадукцыйных сіл;
- характарызаваць сучасную палітычную карту, дэмаграфічныя працэсы і міжнародныя эканамічныя адносіны.

Асноўнымі метадамі (тэхналогіямі) навучэння дысцыпліне, якія адпавядаюць яе мэце і задачам, з'яўляюцца: праблемнае навучанне (праблемнае выкладанне, часткова-пошукавы і даследчы метады); камунікатыўныя тэхналогіі (дыскусія, спрэчка-дыялог і інш.); агульныя тэхналогіі (дзелавыя, ролевыя гульні).

Усяго на вывучэнне дысцыпліны па спецыяльнасцях 1-02 04 02 «Геаграфія», 1-02 04 05 «Геаграфія, Дадатковая спецыяльнасць» максімальна адводзіцца 248 гадзін, з іх аўдыторных – 112 (56 – лекцыі, 8 – семінарскія заняткі, 48 – лабараторныя заняткі).

Усяго на вывучэнне дысцыпліны па спецыяльнасці 1-02 01 02 «Гісторыя, Дадатковая спецыяльнасць» (1-02 01 02-01 «Гісторыя, Геаграфія») адводзіцца 168 гадзін, з іх аўдыторных – 72 (36 – лекцыі, 4 – семінарскія заняткі, 32 – лабараторныя заняткі).

ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН ДЫСЦЫПЛІНЫ ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЯХ 1-02 04 02 «ГЕАГРАФІЯ», 1-02 04 05 «ГЕАГРАФІЯ, ДАДАТКОВАЯ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЬ»

№ п/п	Назва тэм	Колькасць аўдыторных гадзін			
		Усяго	у тым ліку		
			лекцый	семінарскіх заняткаў	лабараторных заняткаў
1	Эканамічная і сацыяльная геаграфія як навука і вучэбная дысцыпліна	6	4	2	
2	Гісторыя развіцця суветнай гаспадаркі і фарміравання палітычнай карты свету	14	6	2	6
3	Сучасная палітычная карта свету	8	4		4
4	Геаграфія насельніцтва свету	8	4	2	2
5	Геаграфія прыродных рэсурсаў свету	8	4	2	2
6	Геаграфія суветнай гаспадаркі: агульны агляд	12	6		6
7	Геаграфія галін суветнай гаспадаркі	40	20		20
7.1	Геаграфія прамысловасці свету	22	10		12
7.2	Геаграфія суветнай сельскай, лясной і рыбнай гаспадаркі	12	6		6
7.3	Геаграфія транспарту і галін нематэрыяльнай вытворчасці	6	4		2
8	Геаграфія міжнародных эканамічных адносін	16	8		8
Усяго		112	56	8	48

**ПРЫКЛАДНЫ ТЭМАТЫЧНЫ ПЛАН ДЫСЦЫПЛІНЫ
ПА СПЕЦЫЯЛЬНАСЦІ 1-02 01 02 «ГІСТОРЫЯ. ДАДАТКОВАЯ СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЬ»
(1-02 01 02-01 «ГІСТОРЫЯ. ГЕАГРАФІЯ»)**

№ п/п	Назва тэм	Колькасць аўдыторных гадзін			
		Усяго	у тым ліку		
			лекцый	семинар-скіх заняткаў	лабараторных заняткаў
1	Эканамічная і сацыяльная геаграфія як навука і вучэбная дысцыпліна	4	2	2	
2	Гісторыя развіцця сусветнай гаспадаркі і фарміравання палітычнай карты свету	8	4	2	2
3	Сучасная палітычная карта свету	6	4		2
4	Геаграфія насельніцтва свету	4	2		2
5	Геаграфія прыродных рэсурсаў свету	4	2		2
6	Геаграфія сусветнай гаспадаркі: агульны агляд	6	4		2
7	Геаграфія галін сусветнай гаспадаркі	32	14		18
7.1	Геаграфія прамысловасці свету	18	8		10
7.2	Геаграфія сусветнай сельскай, лясной і рыбнай гаспадаркі	10	4		6
7.3	Геаграфія транспарту і галін нематэрыяльнай вытворчасці	4	2		2
8	Геаграфія міжнародных эканамічных адносін	8	4		4
Усяго		72	36		32

ЗМЕСТ ВУЧЭБНАГА МАТЭРЫЯЛУ

● **Тэма 1. Эканамічная і сацыяльная геаграфія як навука і вучэбная дысцыпліна**

Аб'ект, прадмет, змест і метады эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі ў сістэме геаграфічных навук, яе фундаментальны і прыкладны характар. Структура эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі як навукі і вучэбнай дысцыпліны. Суадносіны паняццяў «эканамічная геаграфія», «эканамічная і сацыяльная геаграфія», «сацыяльна-эканамічная геаграфія», «грамадская геаграфія». Сувязі эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі з іншымі галінамі геаграфічнай навукі. Крыніцы ведаў па эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі.

6

Станаўленне і развіццё навуковых асноў эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі. Ідэі грамадскай геаграфіі ў класічны перыяд развіцця геаграфічных ведаў. Краіназнаўчая работа П. Гаччына «Апісанне Нідэрландаў» (1567). Значэнне «прыватнай геаграфіі» Б. Варэна і яго працы «Апісанне японскага і сіамскага каралеўстваў» (1649) для развіцця ідэі грамадскай геаграфіі. Фарміраванне апісальнага стыля геаграфічнага краіназнаўства (А. Бюшынг). Геаграфічны дэтэрмінізм як тэарэтычная аснова краіназнаўчых работ (Ш. Мантэск'е). Праца А. Гумбольдта «Палітычны нарыс каралеўства Новая Іспанія» (1811) – адна з першых у свеце кніг па рэгіянальнай эканамічнай геаграфіі.

Развіццё ідэя грамадскай геаграфіі ў новы і наваейшы перыяды. Асаблівасці становлення нацыянальных геаграфічных школ: нямецкай, французскай, брытанскай, радэйскай, паўночнаамерыканскай (асноўныя кірункі даследаванняў у галіне сацыяльна-эканамічнай геаграфіі, ключавыя навуковыя канцэпцыі, тэорыі і вучэбнікі).

Асновы метадалогіі эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі. Падыходы і метады сацыяльна-эканамічнай геаграфіі як элемент яе метадалогіі. Сістэмы, тэрытарыяльны, комплексны, тыпалагічны, праблемны і іншыя падыходы. Традыцыйныя і новыя метады. Прагназаванне ў сацыяльна-эканамічнай геаграфіі.

Фундаментальныя навуковыя паняцці, канцэпцыі, тэорыі, вучэбны сацыяльна-эканамічнай геаграфіі. Катэгорыі «тэрыторыя» і «тэрытарыяльная агульнасць». Вучэбны аб'ект эканоміка-і палітыка-геаграфічным становішчы, геаграфічным (тэрытарыяльным) падзеле працы, тэрытарыяльнай арганізацыі грамадства. Тэорыі размяшчэння прадукцыйных сіл, эканамічнага раяніравання і тэрытарыяльнай структуры гаспадаркі.

● **Тэма 2. Гісторыя развіцця сусветнай гаспадаркі і фарміравання палітычнай карты свету**

Падыходы да перыядызацыі гісторыі развіцця сусветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету: фармацыйны, цывілізацыйны і інш. Вялікія геаграфічныя адкрыцці: іх перадумовы і вынікі для міжнароднага падзелу працы, развіцця і размяшчэння гаспадаркі, палітычнай карты свету.

Развіццё гаспадаркі і палітычнай карты свету ў XVII-XVIII стст. Пашырэнне і ўскладненне міжнародных гаспадарчых сувязей. Новыя рысы геаграфіі насельніцтва. Каланіяльнае саперніцтва еўрапейскіх дзяржаў, барацьба за рынкі збыту, утварэнне маналіі. Каланіяльны падзел свету і яго адлюстраванне на палітычнай карце. Пачатак міжнароднага падзелу працы. Прамысловая рэвалюцыя, яе сутнасць і асноўныя этапы. Цэнтры тэхнічных новаўвядзенняў. Маштабы і геаграфія сусветнай вытворчасці. Еўрацэнтрызм. Паскоранае развіццё вытворчых сіл у другой палове XIX ст., новыя тэхнічныя дасягненні. Змены ў сусветным эканамічным лідарстве. Звяржэнне працэсу фарміравання сусветнага рынку і ўзнікненне сусветнай гаспадаркі.

7

Сусветная гаспадарка і палітычная карта свету ў першай палове XX ст. Асноўныя рысы сусветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету ў пачатку XX ст. Падзел свету і сусветнай эканамічнай прасторы к 1914 г. Каланіяльны імперыі. Сусветныя манополіі. Змены ў складзе сусветнай гаспадаркі, у структуры і размяшчэнні вытворчых сіл. Геапалітыка. Першая і Другая сусветныя войны: іх перадумовы і вынікі для палітычнай карты свету і сусветнай гаспадаркі.

Развіццё сусветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету ў другой палове XX ст. Распад каланіяльнай сістэмы. Асаблівасці сусветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету ў перыяд блокавага супрацьстаяння. Пераўтварэнні ва Усходняй Еўропе. Распад СССР і яго вынікі для сусветнай гаспадаркі і палітычнай карты свету.

● **Тэма 3. Сучасная палітычная карта свету**

Палітычная геаграфія як навука і вучэбная дысцыпліна. Палітыка-тэрытарыяльная арганізацыя грамадства. Дзяржаўныя і недзяржаўныя палітыка-тэрытарыяльныя ўтварэнні. Судносіны паняццяў «дзяржава» і «краіна». Прыкметы дзяржавы. Дзяржаўная тэрыторыя. Тэрытарыяльныя воды і 200-мільная эканамічная зона. Дзяржаўныя межы і іх функцыі. Прынцып непарушальнасці і недатактынасці дзяржаўных меж. Тэрытарыяльныя спрэчкі і супярэччаны. Міждзяржаўныя тэрытарыяльныя канфлікты.

Групоўкі краін свету па памерах тэрыторый і колькасці насельніцтва. Уплыў памераў тэрыторый і колькасці насельніцтва на месца краіны ў сістэме міжнародных адносін і міжнародным падзеле працы.

Тыпалогіі краін свету па характары эканомікі, асаблівасцях палітычнай арганізацыі і ўзроўні сацыяльна-эканамічнага развіцця. Краіны з аграрным, індустрыяльным і постіндустрыяльным тыпамі эканомікі. Суверэнныя і несуверэнныя краіны. Краіны з нізкім, сярэднім і высокім узроўнямі развіцця.

Суверанітэт як галоўная прыкмета дзяржавы. Класіфікацыя дзяржаў па формах кіравання. Асаблівасці размяшчэння дзяржаў з рэспубліканскай і манархічнай формамі кіравання. Дзяржавы ў складзе Садружнасці (Брытанскай). Геаграфія палітычных рэжымаў. Класіфікацыя дзяржаў па формах палітыка-тэрытарыяльнага ўпарадкавання. Асаблівасці размяшчэння ўнутраных і федэратыўных дзяржаў. Канфедэрацыя як форма дзяржаўнага ўпарадкавання.

Залежныя тэрыторыі на сучаснай палітычнай карце свету. Формы залежнасці. Самакіравальныя тэрыторыі. Непрызнаныя дзяржавы. Тэрыторыі з міжнародным прававым статусам.

Сучасныя міжнародныя арганізацыі, міждзяржаўныя саюзы і аб'яднанні. Класіфікацыі міжнародных арганізацый. Віды міжнародных арганізацый па тэрытарыяльным зхопе, прадстаўніцтве і характарыстыцы.

Важнейшыя рысы сучаснай палітычнай карты Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі, Аўстраліі і Акіяніі.

● **Тэма 4. Геаграфія насельніцтва свету**

Асаблівасці дэмаграфічнага развіцця свету ў XV–XXI стст. Сучасныя дэмаграфічныя працэсы і дэмаграфічныя сітуацыі ў розных рэгіёнах свету і тылах краін. Дэмаграфічныя працэсы і сацыяльна-эканамічнае развіццё. Асаблівасці полаўзроставай структуры насельніцтва ў розных рэгіёнах свету. Дэмаграфічная палітыка і асаблівасці яе рэалізацыі ў розных краінах.

Глобальная і рэгіянальная сістэмы рассялення. Сучасны працэс урбанізацыі і рэгіянальныя асаблівасці яго працягнення. Буйнейшыя гарадскія агламерацыі і мегалаполісы. Сістэмы сельскага рассялення.

Міжнародная міграцыя насельніцтва, іх віды і асноўныя кірункі. Бежанцы ў сучасным свеце. Сусветны рынак працоўных рэсурсаў.

Сучасная этнарацыйная структура насельніцтва свету. Мона- і поліэтнічныя нацыі. Этнапалітычныя працэсы. Нацыяналізм і асаблівасці яго тэрытарыяльнага праяўлення. Асаблівасці распаўсюджвання сусветных і нацыянальна-дзяржаўных рэлігіяў, іх уплыў на палітычныя і эканамічныя працэсы. Швецыя і тэакрытычныя дзяржавы. Рэлігійны фундаменталізм. Асаблівасці распаўсюджвання канфліктаў з этнарацыйнай афарбоўкай.

Дыферэнцыяцыя краін свету па ўзроўні і якасці жыцця насельніцтва. Сусветныя сацыяльныя праблемы (неписьменнасць, галечка, беспрацоўе) і асаблівасці іх распаўсюджвання.

● **Тэма 5. Геаграфія прыродных рэсурсаў свету**

Прыродны фактар у развіцці грамадства. Прыродна-рэсурсны патэнцыял свету і асаблівасці яго тэрытарыяльнай дыферэнцыяцыі. Паняцце «рэсурсазабеспечанасць». Праблемы прыродакарыстання ў розных рэгіёнах.

Мінеральна-сыравінныя рэсурсы як аснова развіцця вядучых галін гаспадаркі: віды, ацэнкі іх запасаў, асаблівасці размяшчэння і выкарыстання ў свеце і па асобных рэгіёнах. Мінеральныя рэсурсы Сусветнага акіяна. Сыравінная і энергетычная праблема. Другая сыравіна як рэсурс і рэгіянальныя асаблівасці яе выкарыстання.

Сусветныя тэрытарыяльныя і зямельныя рэсурсы, іх ацэнка, выкарыстанне. Рэгіянальныя асаблівасці забеспечанасці зямельнымі рэсурсамі і іх выкарыстання. Даградацыя глеб. Перспектывы павелічэння плошчы сельскагаспадарчых зямель. Лясныя рэсурсы свету, іх колькасная і якасная характарыстыка, паказчыкі забеспечанасці і выкарыстання па рэгіёнах свету і асобных краінах. Праблема абязлесення і шляхі яе вырашэння.

Агракліматныя рэсурсы, іх тэрытарыяльная дыферэнцыяцыя і асаблівасці выкарыстання ў розных рэгіёнах свету. Прыродна-рэкрэацыйныя рэсурсы і рэгіянальныя асаблівасці іх выкарыстання.

Водныя рэсурсы: віды, запасы і іх тэрытарыяльная дыферэнцыяцыя. Водазабеспечанне розных рэгіёнаў свету. Праблема рацыянальнага выкарыстання водных рэсурсаў. Нацыянальныя, міждзяржаўныя і міжнародныя водныя рэсурсы.

Проблеми природокаристання і асаблівасці їх проявлення на національним, регіональним і глобальним узруюнях. Міжнародныя канфлікты экалагічнага і прыродна-рэсурснага характару. Экалагічны аспект праблемы ўстойлівага развіцця.

● **Тэма 6. Геаграфія сусветнай гаспадаркі: агульны агляд**

Сусветная гаспадарка на сучасным этапе. Тэмпы росту сусветнай эканомікі. Асаблівасці сучаснага этапу НТР. Канцэпцыі сусветнага сацыяльна-эканамічнага і навукова-тэхнічнага развіцця. Структурная перабудова гаспадаркі. Пачатак пост-індустрыяльнага развіцця. Інфармацыйныя і спажывецкія паслугі.

Інтернацыяналізацыя ўсіх сфер гаспадарчай дзейнасці. Транснацыянальныя эканамічныя сістэмы. Глобалізацыя эканомікі. Сістэма міжнародных эканамічных адносін. Міжнародная эканамічная інтэграцыя, яе тыпы. Рэгіянальныя інтэграцыйныя групы.

Тэрытарыяльная неаднароднасць сучаснай сусветнай гаспадаркі. Сацыяльна-эканамічная тыпалогія краін, яе крытэрыі і характарыстыка асноўных тыпаў краін. Асноўныя рысы эканамічнага развіцця краін розных тыпаў ва ўмовах глабалізацыі. Фактары размяшчэння гаспадаркі на сучасным этапе НТР. Змены ў тэрытарыяльнай структуры сусветнай гаспадаркі.

● **Тэма 7. Геаграфія галін сусветнай гаспадаркі**

7.1. Геаграфія прамысловасці свету. Гісторыка-геаграфічны аспект развіцця і размяшчэння прамысловасці. Асаблівасці сучаснага развіцця прамысловасці ў розных тыпах краін і рэгіёнах свету, узровень развіцця, галіновая структура. Сучасныя прынцыпы і фактары размяшчэння прамысловасці. Інерцыйнасць размяшчэння. Асаблівасці развіцця і размяшчэння сусветнай здабыўнай і перапрацоўчай прамысловасці.

Паліўна-энергетычная прамысловасць. Тэндэнцыі развіцця і размяшчэння пад уплывам НТР. Спажыванне энергіі як адзін з паказчыкаў урбано-эканамічнага развіцця. Дынаміка і структура сусветнага спажывання энергяресурсаў, іх уплыў на тэмпы развіцця і размяшчэння гаспадаркі. Геаграфія здабычы, спажывання і міжнародных грузапатокаў нафты, прыроднага газу, вугалю. Геаграфія электра-энергетыкі. Сусветная паліўна-энергетычная праблема. Традыцыйная і альтэрнатыўная энергетыка. Перспектывы развіцця сусветнай энергетыкі. Энергетыка – экалогія – клімат.

Металургічная прамысловасць. Сучасныя тэндэнцыі развіцця і размяшчэння чорнай металургіі. Геаграфія сыравіннай базы, здабычы і спажывання чорных металаў. Геаграфія вытворчасці і міжнародных грузапатокаў асноўных відаў прадукцыі чорнай металургіі. Каларовае металургія: мінеральна-сыравінная база і тэндэнцыі яе развіцця. Геаграфія здабычы руд і вытворчасці асноўных каларовых металаў. Міжнародныя паліўна-энергетычныя і прадукцыйныя каларовае металургіі. Буйнейшыя металургічныя раёны свету.

Машынабудаўнічая прамысловасць. Асноўныя этапы развіцця сусветнага машынабудавання. Асаблівасці развіцця і размяшчэння сусветнага машынабудавання на сучасным этапе. Зрухі ў галіновай і тэрытарыяльнай структуры сусветнага машынабудавання. Геаграфія вытворчасці, спажывання і міжнароднага гандлю асноўнымі відамі машынабудаўнічай прадукцыі. Асноўныя машынабудаўнічыя раёны свету.

Хімічная прамысловасць. Асаблівасці развіцця і размяшчэння сусветнай хімічнай прамысловасці на сучасным этапе. Геаграфія вытворчасці, спажывання і міжнародных патокаў прадукцый галоўных галін хімічнай прамысловасці (мінеральных рэчываў, хімічных валокнаў, пластымас, гумава-тэхнічных вырабаў і інш.). Асноўныя раёны хімічнай прамысловасці свету.

Лёгкае прамысловасць і прамысловасць будаўнічых матэрыялаў. Сыравінная база сусветнай лёгкай прамысловасці. Геаграфія вытворчасці, спажывання і міжнародных патокаў драўніны, піламатэрыялаў, целюлозы і паперы. Асноўныя раёны лёгкай прамысловасці. Сыравінная база прамысловасці будаўнічых матэрыялаў. Асаблівасці развіцця і размяшчэння асноўных вытворчасцей галіны. Экспарт і імпорт прадукцыі.

Лёгкая прамысловасць. Асаблівасці развіцця і размяшчэння асноўных галін сусветнай лёгкай прамысловасці. Сучасныя зрухі ў сыравіннай базе, галіновай і тэрытарыяльнай структуры лёгкай прамысловасці свету. Геаграфія вытворчасці, спажывання і міжнародных патокаў асноўнай прадукцыі сусветнай тэкстыльнай, трыкатажнай, швейнай і абутковай прамысловасці. Галоўныя раёны сусветнай лёгкай прамысловасці.

Харчовая прамысловасць. Асаблівасці развіцця і размяшчэння сучаснай харчовай прамысловасці свету. Змяненні ў сыравіннай базе. Зрухі ў галіновай і тэрытарыяльнай структуры сусветнай харчовай прамысловасці. Геаграфія вытворчасці, спажывання і міжнародных патокаў асноўных відаў прадукцыі харчовай прамысловасці. Сусветная харчовая праблема.

Галоўныя прамысловыя раёны свету. Прамысловасць і наваколнае асяроддзе.

7.2. Геаграфія сусветнай сельскай, лясной і рыбнай гаспадаркі. Гісторыка-геаграфічныя асаблівасці развіцця і размяшчэння сусветнай сельскай гаспадаркі: прыродныя, эканамічныя і культурныя фактары. Сучасныя аграрныя адносіны ў розных тыпах краін і рэгіёнах свету. Масштабы і узровень развіцця сусветнай сельскай гаспадаркі. Асаблівасці структуры і тэндэнцыі сучаснага развіцця сельскай гаспадаркі ў розных рэгіёнах свету. Аграрбизнес. Традыцыйны і сучасны сектары ў сельскай гаспадарцы краін, якія развіваюцца. Сусветная сельская гаспадарка і НТР. «Зялёная» і біятэхнічная рэвалюцыя ў сельскай гаспадарцы. Забеспечанасць і ўзровень спажывання прадукцыі сельскай гаспадаркі ў розных рэгіёнах свету. Сельская гаспадарка і харчовая праблема.

Раслінаводства. Рэгіянальныя асаблівасці тэрытарыяльнай структуры сельскагаспадарчых зямель. Структура пасяўных плошчаў у розных краінах і рэгіёнах

свету, як абумоўленасць. Геаграфія вырошчвання галоўных сельскагаспадарчых культур у свеце: харчовых (збожжавых, алейных, цукраносных, клубняплодных, садава-ягадных, танізуючых) і нехарчовых (валакністых). Тэрытарыяльная асаблівасць вытворчасці і спажывання і міжнароднага гандлю прадукцыяй раслінаводства.

Жывёлагадоўля. Асаблівасці развіцця галіны ў розных тыпах краін. Геаграфія развядзення асобных відаў прадуктыўнай жывёлы, як абумоўленасць. Тэрытарыяльная структура вытворчасці і спажывання прадукцыі жывёлагадоўлі. Міжнародны гандаль прадукцыяй жывёлагадоўлі.

Тыпалогія сусветнай сельскай гаспадаркі. Галоўныя сельскагаспадарчыя раёны свету.

Лясная гаспадарка свету. Сутнасць лясной гаспадаркі. Асноўныя раёны лесагаспадарчай дзейнасці. Асаблівасці вядзення лясной гаспадаркі ў розных краінах і рэгіёнах свету. Лесаўзнаўленне і ахова лясоў.

Рыбная гаспадарка свету. Рыбная лоўля і рыбаразвядзенне: маштабы і тэрытарыяльная прымеркаванасць. Аквакультура і марыкультура: асаблівасці вядзення ў розных краінах.

7.3. Геаграфія транспарту і галін нематэрыяльнай вытворчасці. Транспарт як адна з галін гаспадаркі, кампанент і умова тэрытарыяльнага падзелу працы, фактар эканамічнай інтэграцыі. Транспарт і размяшчэнне сусветнай гаспадаркі. Сусветная транспартная сістэма і паказчыкі яе развіцця. Асаблівасці развіцця сусветнай транспартнай сістэмы на сучасным этапе. Дынаміка сусветнай транспартнай сеткі і фактары, якія яе абумоўліваюць. Важнейшыя элементы сусветнай транспартнай сістэмы: транспартныя вузлы і транспартныя калідоры. Геаграфія асобных відаў транспарту. Асноўныя кірункі сусветных груза- і пасажырарэспортаў. Інтэрыкантынентальныя (рэгіянальныя) і міжкантынентальныя транспартныя сістэмы. Праблемы развіцця міжнароднага транспарту і магчымыя шляхі іх вырашэння. Міжнародная сувязь. Прызначэнне і склад міжнароднай сувязі. Характарыстыка відаў міжнароднай сувязі. Міжнародныя камп'ютарныя сеткі. Прызначэнне, функцыі і склад камп'ютарнай сеткі INTERNET.

● **Тэма 8. Геаграфія міжнародных эканамічных адносін**

Міжнародныя эканамічныя адносіны і іх віды. Геаграфічны аспект тэорыі і мадэлей міжнародных эканамічных адносін. Зручкі ў міжнародным падзеле працы ў перыяд НТР.

Сучасны міжнародны рынак, яго саставныя часткі і асаблівасці функцыянавання. Глобалізацыя і рэгіяналізацыя сусветнага рынку.

Міжнародны таварны рынак. Знешні гандаль як традыцыйная і найбольш распаўсюджаная форма эканамічных сувязей. Асаблівасці сучаснага міжнароднага гандлю, яго структуры. Гандлёвыя балансы асобных тыпаў краін. Міжнародны гандаль і размяшчэнне вытворчых сіл. Экспартна-Імпартныя зоны.

Міжнародны рынак паслуг. Маштабы і рэгіянальныя асаблівасці міжнароднага рынку транспартных, турыстычных, банкаўскіх і іншых паслуг. Міжнародны турызм.

Міжнароднае навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва. Геаграфія сусветнага гандлю навукова-тэхнічнай інфармацыяй (рынак ліцэнзій, «ноу-хаў»). Патокі тэхналогій. Міжнароднае навукова-тэхнічнае каапераванне. Буйнейшыя міжнародныя навукова-тэхнічныя праекты.

Міжнародныя крэдытна-фінансавыя адносіны. Сучасныя формы міжнародных крэдытна-фінансавых адносін: міжнародны крэдыт, «партфельныя» інвестыцыі, «прамыя» інвестыцыі. Геаграфія замежных інвестыцый. Роля ТНК і асобных дзяржаў у сучаснай геаграфіі замежных інвестыцый. Сусветны рынак капіталаў. Вядучыя фінансавыя цэнтры свету. «Падатковыя гавані» і афшорныя зоны.

Міжнародны рынак працоўных рэсурсаў. Міжнародныя працоўныя міграцыі: маштабы і асноўныя напрамкі міграцыйных патокаў. Механізмы рэгулявання сусветнага рынку працоўных рэсурсаў.

ЛІТАРАТУРА

Асноўная

1. Алисов, Н.В. Экономическая и социальная география мира (общий обзор) / Н.В. Алисов, Б.С. Хорев. – М., 2000.
2. Липец, Ю.Г. География мирового хозяйства / Ю.Г. Липец, В.А. Пуляркин, С.Б. Шлихтер. – М., 1999.
3. Максакоский, В.П. Географическая картина мира: в 3 ч / В.П. Максакоский. – Ярославль, 1995.
4. Родионова, И.А. Макрогеография промышленности мира / И.А. Родионова. – М., 2000.
5. Социально-экономическая география зарубежного мира / под ред. В.В. Вольского. – М., 1998.
6. Экономическая и социальная география: Основы науки. – М., 2004.

Дадатковая

1. Витковский, О.В. География промышленности зарубежных стран / О.В. Витковский. – М., 1997.
2. Вольф, М.Б. География мирового сельского хозяйства / М.Б. Вольф, Ю.Д. Дмитриевский. – М., 1981.
3. География мирового хозяйства / под ред. Н.С. Мироненко. – Смоленск, 1997.
4. Перцик, Е.Н. Города мира. География мировой урбанизации / Е.Н. Перцик. – М., 1999.
5. Пространственные структуры мирового хозяйства / под ред. Н.С. Мироненко. – М., 2000.
6. Родионова, И.А. Экономическая география / И.А. Родионова, Т.М. Бунакова. – М., 1998.
7. Шлихтер, С.Б. География мировой транспортной системы. Взаимодействие транспорта и территориальных систем хозяйства / С.Б. Шлихтер. – М., 1995.

МЕТОДЫКА ГЕАГРАФІЧНЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Сучасная фізічная геаграфія вывучае геаграфічную абалонку як самастойную планетарную сістэму, яе рэчывыны склад, структуру, развіццё і агульныя заканамернасці прасторавай дыферэнцыяцыі. Прызнанне рэальнага, аб'ектыўнага існавання геаграфічнай абалонкі і складваючых яе прыродных тэрытарыяльных комплексаў (ПТК), а таксама прынцыповай пазнавальнасці гэтай аб'ектыўнай рэальнасці служыць асновай для пастаюўкі фізіка-геаграфічных даследаванняў у навуковай падрыхтоўцы студэнтаў-геаграфу. Асноўная задача гэтых даследаванняў – вывучэнне ПТК як цэласных утварэнняў – грунтуецца на палажэнні дыялектычнага матэрыялізму аб усеагульнай узаемасувязі паміж прадметамі і з'явамі прыроды і чужа быць рэалізавана за кошт валодання метадыкай геаграфічных даследаванняў.

Дысцыпліна «Метадыка геаграфічных даследаванняў» прадугледжана адукацыйнымі стандартамі і тыпавымі вучэбнымі планами падрыхтоўкі студэнтаў па спецыяльнасцях: 1-02 01 02 «Гісторыя. Дадатковая спецыяльнасць» (1-02 01 02-01 «Гісторыя. Геаграфія»); 1-02 04 02 «Геаграфія»; 1-02 04 05 «Геаграфія. Дадатковая спецыяльнасць». Тэарэтычныя пытанні, якія разглядаюцца ў працэсе вывучэння дысцыпліны, дазваляюць студэнтам авалодаць метадыкай геаграфічных даследаванняў аб'ектаў фізічнай і эканамічнай геаграфіі, сфарміраваць сістэмны падыход да разумення праблем метадалогіі геаграфіі як навукі.

Мэтай вывучэння дысцыпліны «Метадыка геаграфічных даследаванняў» з'яўляецца авалодаццё метадыкай правядзення фізіка-геаграфічных і эканаміка-геаграфічных даследаванняў і практычнае яе прымяненне пры вывучэнні фізіка-геаграфічных і эканаміка-геаграфічных аб'ектаў.

Задачы дысцыпліны:

- даць студэнтам сістэмныя веды аб метадыцы правядзення навуковых геаграфічных даследаванняў;
- навучыць праводзіць комплексныя фізіка-геаграфічныя і эканаміка-геаграфічныя даследаванні, а таксама вывучаць асобныя элементы тэрытарыяльных прыродных і сацыяльна-эканамічных сістэм;
- выяўляць прасторавыя заканамернасці ў функцыянаванні прыродных і сацыяльна-эканамічных сістэм.

У адпаведнасці з патрабаваннямі адукацыйнага стандарту ў выніку вывучэння дысцыпліны «Метадыка геаграфічных даследаванняў» выпускнік павінен ведаць:

- аб'ект, прадмет, мэты і задачы геаграфічнага даследавання;
- метадыку даследавання канкрэтных аб'ектаў фізічнай, эканамічнай і сацыяльнай геаграфіі;

СОДЕРЖАНИЕ

Агультная эканамічная і сацыяльная геаграфія	4
Методыка геаграфічных даследаванняў	15
Геаграфія населення	25
Основы экономики и технологии ведущих отраслей хозяйства	38
Методика геоэкологических исследований	53
Экология урбанизированных территорий	59
Экологический мониторинг и экспертиза	64
Методика внеклассной и внешкольной краеведческой работы	69
Природоохранное образование в школе	83

Учебное издание

СБОРНИК учебных программ для высших учебных заведений по географическим дисциплинам для специальностей:

- 1-02 01 02 «История. Дополнительная специальность»
(1-02 01 02-01 «История. География»)
1-02 04 02 «География»
- 1-02 04 05 «География. Дополнительная специальность»

Выпуск 2

Составители:

Белковская Наталья Георгиевна,
Сосновский Вячеслав Николаевич,
Стреха Николай Леонидович и др.

Корректор Н.С. Косыкова

Техническое редактирование и компьютерная верстка И.Н. Дорощенко

Подписано в печать 29.03.11. Формат 60x84 1/16. Бумага офсетная. Печуртура Helios.
Печать Riso. Усл. печ. л. 5,81. Уч.-изд. л. 28. Тираж 50 экз. Заказ 101.

Издатель и полиграфическое исполнение:

Учреждение образования «Белорусский государственный педагогический университет
имени Максима Танка».
ЛП № 02330/094388 от 18.03.09.
ЛП № 02330/094171 от 03.04.09.
220050, Минск, Советская, 18.
<http://dat.bspu.unibel.by/>